

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

[Ḥamishah Ḥumshe Torah]

‘im targum Onkelos, u-ferushe Rashi u-ve’ur ye-targum Ashkenazi

Sefer Be-reshit

Premsla, Yitṣḥaq Itsaḥ ben Tsevi Hirsh

Ofenbakh, 568 [1807 oder 1808]

77

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10084

ישראליו :

לד (א) דינה לאה'ו טאָם
סער, דינה ויא דעם
יעקב געבאָהרען, גינג אויב:
זיך אומצוועהען, אונטער דען
טאָטערן רען לאַטעו :
(ב) רץ ערכליקטע ויא שכם,
זאָרן רען חוין חסורו, רען
פֿירטען רען לאַטעו : נאָם
זיא, בעשליף ויא, אונד
והאָט איהר געוואַלט אָן :
(ג) ויץ הערץ

ישראל: ם חמישי לד א ותצא
דינה בת לאה אשר ילדה
ליעקב לראות בכנות הארץ:
ב וירא אתה שכם ברחמור
החוי נשיא הארץ ויקח אתה
וישכב אתה ויענה: ג ותדבק
נפשו

רש"י

תרגום אונקלוס

דישראל:

(שמות י"ז) לא שהזכנת קרוי ה' לא על שם
הנס קרא שם המזבח להזכיר שנתו של הקב"ה
ה' הוא כפי ודכותו דראו שהקב"ה קראו
יעקב אל ודברי תורה כפטיש יפיתן סלע
מתלקים לכמה טעמים ואנו ליטב פשוטו
של מקרא באתי :
לד (א) בת לאה ולאנת יעקב אלא על
שם ויבאתה נקראת בת לאה שאף היא
יבאנית היתה שגאמר ומנח לאה לקראתו :
(ב) ושכב אותה כדרכה : ויענה שלא
כדרכה

לד (א) ונפקת דינה בת לאה וי
ילדת ליעקב לטחוי בכנות
ארעא: (ב) וירא אתה שכם ברחמור
חינאה רבא דארעא ודבר ותה וישכב
ותה ויענה: (ג) ואתרעיות נפשו
כדרכה

באור

לד (א) ותצא דינה, כי חן לעיר נטה אלהה ויבאה מאם וכנסתה לעיר:
בת לאה אשר ילדה ליעקב, השעם לומר שהיא אחות שושן ולוי התקנאים
וכוקמים נקמתה והזכיר אשר ילדה ליעקב כי כל האחים קנאו בה (הרמב"ם)
לראות בכנות הארץ, יב"ע תרגם למיחוי בנישום בנת ארעא, וקובר הכנסת
פעול הראייה, והשתרגם האשכנזי תרגם (ויך חוס נחשקן, אונטרן דען טעכטן
דעם לאנדעס), תרגם לראות כאלו הוא גודד, ובי"ת בכנות פירושה ב"ן בנות הארץ,
והנה אחרי שגאמר שרוב לשון רא"י בקל העוקף עם הבי"ת אחריו יהי גודד, והנה
שאחריו עם הבי"ת הוא הפעול ר"ל הנראה כמו וראה בקנאתי (מלכים ב' 4 י"ז), הקנאה
בראית, וראה נטיב (קהלת ב' א'), א אראה נמות הילד (לעיל כ"א י"ז), (חן נשקו' שפוט
הבי"ת על העינים מהי בי"ת העור, כמו וראה בעיניך (דברים ג' כ"ז ויחוקאל מ"ד ה'),
ר"ל עם עיניך), גם תמיד יבוא הפעול עשו, חן מחיה מעשים שהפעול בכת, ולו תהי
הטובה על ראייה סבלית כמו וראו ראו ואל תדעו (ישעי' ו' ט'), הי' נראה לי לפרש כי בכנות
הוא מקור ענין הקל מחיי למ"ד ה"א ויענין בנין, שדרך ה"א להשתנות לתי"ו בנראה עם
בכל"ס, כמו בשקד סללה ובכנות דיק (יחזקאל י"ז י"ז), ואולי היו בנינים או את הארץ היא
ויבאו אנשי העיר לראות בניו העגדלים והבנינים ויבאה גם היא לראות הבנינים ההם, ללי
הזרות לומר על הארץ שהי' בכנות שלא חשבו כן בכל המקרא, ולא יפיל לשון בנין כי אם על
הערים והכתים והעגדלים שעליה: (ב) וישכב אתה ויענה, ושכב כדרכה, ויענה
שלא כדרכה, לשון רש"י, אבל ר"א חמר ויענה בעבור היותה בתולה, ואין גודד כי כל
ביאה בלונסה תקרא עמי וכן לא תתעמר בה תחת אשר עביתה (דברים כ"א ט"ו), וכן ולא

וישלה לו

תרגום אשכנזי רנד

נפשו בדינה בתיעקב ויאהב
את הנער וידבר על לב הנער:
ויאמר שכם אל חמור אביו
לאמר קח לי את הילדה הזאת
לאשה: ויעקב שמע כי טמא
את דינה בתו ובניו חזו את
מקנהו בשדה וההרש יעקב
עד באם: ויצא חמור אביו
שכם אל יעקב לדבר אתו:
ובני יעקב באו מן השדה
חנערה קרי הנערה קרי כשמעם

הערץ הינג אן דינה יעקב
טאכטער: ער ליכטע דיא
יונגער, אונד רעדעטע איהר
פריינדליך צו: (ד) אונד שכם
שפראך צו ויינעם פאטער
חמור: ניס מיר דווען מאדכען
צור פרויא: (ה) נון האטטע
יעקב געהארט, דאס טאן
ווינע טאכטער דינה ענט-
עהרט, ווינע זארגע אבער
ווארען מיט ווינעם פיהע אויף
דעם פעלדע: דאהער שוויג
יעקב, ביז זיא צוריק קאט-
מען ווירדען: (ו) חמור שכם'ן
פאטער גינג אלוא אויז, צים
יעקב: אום מיט איהם גל
רעדען: (ז) יעקב'ן זארגע
קאטמען צוריק פאם פעלדע,
אלו זיא עו

רשי

תרגום אונקלוס

כדרכה: (ג) על לב הנערה דברים
המתישנים על הלב. ראי אביך בחלקת אדה
קטנה כמה ממך בזכו אני אשיך ותקנה השיר
וכל
כדרכה: (ג) על לב הנערה דברים
המתישנים על הלב. ראי אביך בחלקת אדה
קטנה כמה ממך בזכו אני אשיך ותקנה השיר
וכל
כדרכה: (ג) על לב הנערה דברים
המתישנים על הלב. ראי אביך בחלקת אדה
קטנה כמה ממך בזכו אני אשיך ותקנה השיר
וכל

באור

כלגשו עטו ותשת (שופטים כ' ה'), ושם היתה כבר בעולה, ויניד הכתוב כי היתה
אניסה ולא כתרנית לנשיא הארץ לספר בשנתה, כ"כ הרמב"ן ז"ל, ואפשר שכוונת
רש"י לתרן אמרו בתחלה ושכב אותה ואח"כ ויענה, ולפירש הרמב"ן היה לו לומר
ויענה ושכב אותה: (ג) וידבר על לב הנערה, דברים המתישנים על הלב: (ה) כי
טמא, שכם, ובניו היו ארו מקנהו בשדרה, הוא כעו מאמר מוסגר והקדמה
למאמר והחרש יעקב עד באם: (ז) ובני יעקב באו מן השדה כשמעם, הוא חסד יעקב
המקראות שאין להם הכרע אבל חז"ל, אם כשמעם שב לוועלה או לנטה, כשמעם יתעבבו,
ותהי' לפ"ז הו"ו מאותן המחברות המאמרים המתישנים בזמן או בשנה כמו שמעע עשונו'
וינעק (לעיל כ"ז ל"ד), והכניסה שלפניו תכריע שש לוועלה שהוא ב"ק, ואולי היה להם
לחו"ל ספק גם בכניסה אם הוא ב"ק או בכניסה המחברת המלה לאחריה: ולפן הרש"ס
אני יעקב באו מן השדה, בתוך כך שיכל חמור לדבר אל יעקב ומאס וידבר אתם וגו' עכ"ל:
לשכב

עו הארטען, דיא מאַנגער
 ווארען בעטריבט, זונד עו
 פערדראם זיא זעהר: דאס
 איינע זאלע פֿרעפֿעלטהאט
 געשעהן אן ישראל, יעקב'ס
 טאכטער עו בעשל אפֿען,
 וועלכעו ניכט געשעהן זאלל
 טע: (ח) נון רעדעטע חמור
 מיט איהנען, אונד שפראך,
 מיין זאָהן שכם, זיינע זעלע
 זיזט אין אייערע טאכטער
 פֿערליבט, זאָ געכט זיא איהם
 דאָך צור פֿרויא! (ט) פֿער
 שוואַגערט זיך מיט אונד:
 געכט אונד אייערע טאכטער,
 אונד אונזרע טאכטער נעמטט
 איך: (י) איהר קאָנגט בייא
 אונד זאָהנען: דאָו לאַנד זאלל
 איך אפֿען זיין, בעזעצט איך,
 זיהעט דאָרין הערום,

בשמעם ויתעצבו הַיְגֻשִׁים
 ויחר להם מאד כי נבלה עשה
 בישראל לשבב את־בת־יעקב
 וכן לא יעשה: וידבר חמור
 אתם לאמר שכם בני־חשקיהו
 נפשו בבחכם תנו נא אתה לך
 לאשה: ודתחתנו אתנו
 בנתיכם תתנר לנו ואת־בנותינו
 תקחו לכם: ואתנו תשבו
 והארץ תהיה לפניכם שבו
 וסחרוה והאחוזו בה: יא ויאמר

זיהעט דאָרין הערום, אונד ערווערנט דאָרין: (יא) שכם שפראך

רשי

תרגום אונקלוס

וכל שדומיה: (ו) וכן לא יעשה - לענות
 את הבתולות שהאומות גדרו עמן מן העריות
 ע"י המזבל: (ח) שסקה מפנה: (יב) מהר
 לאתעבדא: (ט) ושליל חמור עשהוון לטיטר שכם ברי אתרעיות נפשה
 בפרטיכוון תבו כעו יתה ליה לאיתו: (ט) ותחתתנו בנא בנתיכוון תקחו
 לנא וית־בנותנא תסכוון לכזו: (י) ועמנא תתכוון וארעא תהי קדטיכוון תבו
 ועבדו בה סחרתא ואתסינו בה: (יא) ויאמר

כר־שטעו ואתנסיסו ניכריא ותקו
 להון לתרא ארי קלנא עבד בישראל
 לטשבב ית־בת־יעקב וכן לא קשר
 שכם ברי אתרעיות נפשה
 בפרטיכוון תבו כעו יתה ליה לאיתו:
 ותחתתנו בנא בנתיכוון תקחו
 לנא וית־בנותנא תסכוון לכזו:
 ועמנא תתכוון וארעא תהי קדטיכוון תבו
 ועבדו בה סחרתא ואתסינו בה: (יא) ויאמר

באור

לשכב אח בח יעקב, המוקור בא על המחשבה שקודם המעשה, ופעמים בא על המחשבה
 והמעשה, לשכב את בת יעקב ושכב, וכן וכי יוד איש על רעהו להרנו בערמה (ששת כל
 יד), וכן עשה שהרגו: וכן לא יעשה, לענות הבתולות שהאומות גדרו עמן מן העריות
 מפני המזבל, לשון רש"י, (והוא מב'ר), ולא ידעתי זה כי הכנענים שטופים בערות
 ובברעה וכוזר דכתיב כי את כל התועבת הא עשו אנשי הארץ אשר לפניכם (ויקד' י"ח כ"א),
 ולא התחילו בהן באותו הדור ובימי אברהם ויזקק היו ורואים מן יהרג אותם לקחת נשים,
 אבל וכן לא יעשה כמשך עם בישראל כי נבלה עשה בישראל וכן לא יעשה בהם על כן אמר בישראל
 כי אינכם נבלה בין הכנענים, ואנקלוס אמר, לא ספר לאיתעבדא, לומר שהיא אסור ולכן
 היא נבלה בישראל: (הרמב"ן): (ח) חשקה, מפנה: (ט) ודתחתנו אחנו, עמנו לו
 פט: (י) שבו, בה: וסחרוה, סחרו בה, והראוי להיות הפ"ס נסידק כמו פקדוניו

בקמן

שָׁכַם וְאֶל-אָבִיהָ וְאֶל-אֶחָיהָ
וְאֶמְצָא-הֶחָן בְּעֵינֵיכֶם וְאֲשֶׁר
תֹּאמְרוּ אֵלַי אֶתֶּן: יֵב הַרְבּוּ עָלַי
מְאֹד מְהֵרָה וּמִתֵּן וְאֶתְנֶה כַּאֲשֶׁר
תֹּאמְרוּ אֵלַי וְתִנּוּ לִי אֶת-הַנְּעָרָה
לְאִשָּׁה: יֵג וְיַעֲנוּ בְנֵי-יַעֲקֹב אֶת-

שפראך צו איהרעם פֿאַמער
אונד צו איהרען ברידערן,
לאסט מיך גענאָרע זיין
אייערן אויגען פֿינדען! וואָז
איהר נור זאָגט, ווילל זיך
געבען: (יב) פֿאַרדערט נאָך
זאָ פֿירל סאַרגענגאַבע אונד
געשענק, זאָ ווילל זיך
געבען, וואָז איהר פֿאַר-
דערט: געבט מיר נור די-
יונגפֿער צור פֿרוי: ז
שכס

הנערה קרי שכס
(יג) יעקב'ז זאָהנע אַנטוואָרטעטן דעם

תרגום אונקלוס

רש"י

שָׁכַם לְאִבְנָהּ וּלְאֶחָיהָ אֲשֶׁר רָחֵטִין
בְּעֵינֵיכֶם וְדִי תִיטְרוּן לִי אֶתֶּן: (יב) אֶסְגִּי
עָלַי לְחָרָא מְהֵרָה וּמִתֵּן וְאֶתֶן פֿטא דְתִימְרוּן לִי וְהָבוּ לִי יתְעוּלְטָתָא
לְאִיתִי: (יג) וְאֶתִּיבוּ בְנֵי יַעֲקֹב ית

כתובה: (יג) במרמה - בחכמה: אשר
טמא - הכתוב אומר שלא היתה רמיה שהרי
טמא
שכס

באור

בקמן חטף רק שכל כן בעבו' אית הגרון כמו ששעוני ופגעו לי (לעיל כ"ג ח'):
והאחוז בה, קחו לכם אחתה צה עד שתהיו כגדולי העיר: (יב) מהר ומתן, מהר,
כתובה שהוא הדבר הנתן לבתולה, כדכתיב כמהר הבתולת (שמות כ"ב י'). והם סבלות
שהנחורים שולטים לבתולת כאשר ישאו אותן, ומתן, מנדכות או כסף חובב לאביה ולאחיה,
ובנראשית דבה אמרו מהר, פראטן, מתן, פרא פרטון, והם כתובה וככסי מלוג בלשון
ירושלמי כלומר שיתן לה הוא משלו נכסים שהיו שלה כנכסי בית אביה והיו אצלו כנכסי מלוג,
וטעם הפיוס הזה כדי שיתנו אותה לו לאשה ברטון כי הנערה לא היתה מתרצה אליו וצועקת
ובוכה תמיד, וזה טעם וידבר על לב הנערה ולכך אמר קח לי את הילד' הזאת לאשה שכבר היא
בביתו ובידו ולא יירא מחסיה כי הוא נשיא הארץ ואיך יגלוה ממנו להוציאה מביתו, והחשק
הגדול לשכס כי היתה הנערה יפת תואר מאד אבל לא ספר הכתוב כיפיה כאשר עשה בשרה
ובנצקה וברחל כי לא ירצה להזכיר יפיה בהיותו אליה למכשול עון ובשנח הנדיקות דבר הכתוב
ולא צו (כ"ל שג"ל ולא בבזוי), וכן לא הזכיר נעשה צה אחרי כן, ועל דרך הפשט עמדה עם
אחיה ברורה באלמנות חיות כי היתה טמאה בעיניהם כדכתיב אשר טמא את דינה אחתם,
ורבותיטו בחלקו צה, והקרוצ דברי האומר נטלה שמעון וקברה בארץ כנען והוא כמו שאמרו כי
היתה עמו בביתו כאלמנה וירדה עמהם למצרים ושם מתה ונקברה בארץ וקבורתה ידועה עד
היום בקבלה והיא בעיר ארבל עם קבר נישא הארבל, ויתכן כי העלה שמעון עצמותיה
לחמלה עליה או שהעלו אותם ישראל עם עצמות אחיה כל השנטיס כמו שהזכירו רבותיטו
(הרעב'ן), ודבריו הם דברי רבנן דרבי יהודה ורבי נחמיה בב"ר (פ' פ' סי' י'), אבל דעת
רב הונא שם שנאשה לאשה וילדה לו את שאל, ולכן נקרא שאל בן הכנענית (בראש' מ"ו י'),
בן דינה שנבעלה לכנעני, וכן פ' שם רש"י, ועיין בפ' שם שפ' גס דעת רבנן נשיאין ממש,
אמנם לפרש בן הכנענית, בן דינה שנבעלה לכנעני הוא דרך דרש, אבל בס' הישר סופר ח"ל
והיה מספר הנשים אשר שבו שמעון ולי מעיר שכס אשר לא הרגו אותם שמונים ומשה אשר לא
ידעו איש, ותיי בהן כערה קטנה יפת תואר ויפת מראה מאד ושמה בונה ויקמה שמעון לו
לאשה

שכס אונר וינעם פאטער
חמור, מיט הינטער ליוט,
אונר ון רעדעטן זיא רען:
ווייל ער איהרע שוועטער
דינה ענטהרט האטטע

שכס ואת חמור אביו במרמה
וידברו אשר טמא יאת דינה
אחתם

תרגום אונקלוס

שכס ויתחמור אביו בחוקטא וטלילו די פאיב ית דינה
באור

לאזה, וינספר כל זכר אשר שכולא הרגו מ'ז איט והיותה הרגו עכ"ל, וכפ' וישכ כתב ח"ל ושמשן
אחי לקח את דינה אחותו לאזה ותלד לו נמש וימין ואלהדויכין וכחר בניס חמשה, ואחרי כן בא
אל בונה הכנעמית היא בונה אשר שבה שמעון מעיר שכם, ותהי בונה לפני דינה ותשרת חותה
ויבא אליה שמעון ותלד לו את שול עכ"ל: (יג) במרמה, כל תחבולה להעלים את התכלית
אשר אנו מכוננים אליו, ולכוון את הכראה מועשית אל תכלית אחר, תקרא ערמה, ואם
הכוונה להרע לאחרי ע"י הערמה היא תקרא מרמה, ועיין מ"ט בפ' תולדת (כ"ו ל"ה): אשר
טמא את דינה אחתם, שג על וידברו, ור"ל וידברו עם שכם אשר עמא וגו', ויאת נכון לפרש
שג על במרמה, והוא עמאר הכתוב שאמר שלא היתה רמיה, בעבור שטמא את דינה אחתם
כן פי' רש"י, והוא מב"ר, והאמת שמתל וידברו ומסכים לפי זה, כי היא כשו מלה עוסגרת
הנאה במסמיק גדול מכל הטעמים שלכניו, וכן מתורגם בל"א: ולשון הרמב"ן ויעט בני יעקב
את שכם ואת שאור אביו במרמה, הנה שמור ושכם אל אביה ואל אחיה דברו אבל האקן לא ענה
אותם דבר כי בניו ידברו במקוש כענין הזה לכבודו כי בעבור היות הדבר להם לקטן לא
ירטו שיפתח פיו לדבר בו כלל, ויש כאן אלה שהדבר נראה שרטרן אביה ובעצתו עטו כי לפניו
היו והוא הידע מעגם כי במרמה ידברו ואם כן למה כעם ועוד שלא יתכן שיהיה רטוב להשא
בתו לכנעני אשר עמא אותה והנה כל האזים עטו המענה הזה במרמה ושמשן ולי
לכנס עטו המעשה והאב ארר אפס להם לבדם, והתשובה כי המרמה היתה בחזרה
להעיל להם כל זכר כי חטבו שלא יעשו כן בני העיר ואם אולי ישמשו לכניאם והיו
כלם נמולים יבואו ביום השלישי בהיותם כואנים ויקחו את בתם מבית שכם, חזק
עבת כל האזים וברשות אביהם ושמשן ולי רטו להנקם מהם והרגו כל אנשי העיר,
ויתכן שהיה הכעם ליעקב שארר אפס על שהרגו אנשי העיר אשר לא חטאו לו והראו
להם שיהרגו שכם לבדו והיו מה שאמר הכת' ויעט בני יעקב את שכם ואת שמור אביו במרמה
וידברו אשר עמא את דינה אחתם, כי כולם הסכימו לדבר לו במרמה בעבור הנבלה שעה
להם עכ"ל, והארץ עוד שם לבאר איך עטו בני יעקב הנדויקים המעשה הזה לאסוף דם נקי,
והביא דעת הרמב"ם מ"ט נס' אפטיס בתירוק האלה הוואת, והוא השיב עליו ותיקן בחסן
אחר ע"ש כי אין רטוני להארץ, אבל לפי הנוספר בם' הישר שאמר שנוולו התחרטו על זאת
כי יראו מאחיהם הכנעניים כן יבואו עליהם לעלמה על אשר עטו את דתם, לכן העתיקו
סוד כי אחר שיתרפאו יתאספו כלם על בני יעקב להרגם בחרב, ודינה שמעה זאת כי היתה
עדיין בבית שכם, ושלחה להודיע זאת לאביה ולאחיה ביד נערה אחת מנערותיה אשר שלא
יעקב לאמרה בבית שכם, ועל זה כתמלאו חמה שמעון ולי ועטו מה שעטו, הנה לפי זה לא
עטו אים עול, ועכ"ז כעם עליהם יעקב כי לפי דעתו הי' טוב לברוח מפניהם אל חרן אחת
קלהרגם כי יראו מיושני הערים אשר הניבותיהם שלא יתאספו כלם עליו להשמידו: וכמו
עוד הרמב"ן ח"ל ואם נאמין בספר מלחמות בני יעקב בא להם פחד אביהם כי נאספו שמי
שכם ועטו עמהם של מלחמות גדולות ולולי אביהם שגמר גס הוא כלי מלחמתו וכלתם נס
היו נסכנה כאשר יסגר בספר ההוא, ורטוטיס הכיורו מיה נכסוק אשר לקחתי מיד האזני
אמרני ונקשתי (לקמן א"ח כ"ב), אמרו נתכנסו כל סניבותיהם להודווג להם וחגרי יעקב
פלי מלחמה כגדן כמו שכתב רש"י שם אבל הכתב יקצר בזה פי היה גם נסתר כי אנשי
גבורים

אֲהַתֶּם: יד וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵם לֹא
 נוֹכַח לַעֲשׂוֹת הַדְּבָר הַזֶּה לְהַתִּית
 אֶת־אֲהַתֶּנוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר־לוֹ
 עֲרֵקָהּ קִרְפָּה הוּא לָנוּ: טו אַךְ־
 בָּזָאת נִגְזַרְתָּ לָכֶם אֵם תִּהְיֶה
 כְּמִנּוּ לְהַמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר:
 טז וְנָתַנוּ אֶת־בְּנֵיתֵינוּ לָכֶם וְאֶת־

כַּנְתִּיכִם

וויר אייך אונזרע טאָטער געבען, אייערע

האַטטע: (יד) ויא שפראַכען
 געהטליך צו איהנען, וויר
 קאָנען דיזעו ניכט טרוֹן,
 דאַס וויר אונזרע שוועטער
 איינעם מאַנע געבען,
 ווערלכער איינע פֿאַרהייט
 האָט: דען דיזעו וואָרע אונז
 איינע שאַנדע: (טו) יעדאָך
 אַלזדען וואָללען וויר אייך צו
 וויללען זיין: ווען איהר אויך
 זיין וואָלט, וויר וויר, דאַס
 אַללעז מאַנסען בעשניטטען
 ווערדע: (טז) אַלזדען וואָללען

טאָטער

תרגום אונקלוס

רשי

אֲהַתְּהוּן: (יד) וַאֲמָרוּ קְהוּן לֹא יִכּוֹל
 לְמַעַבְדָּה פְּתִיקָא דְהוּן לְמַתְּנִית אֲהַתְּנָא
 לְגַבְהָ דִּי לִיהַ עֲוִילָא אֲרִי חֲסוּדָא
 הִיא לְנָא: (טו) בְּרִם־בְּרָא נְטַפִּים
 לְכוּן אִם תְּהוּן כּוֹתְנָא לְמַגְדָּה לְכוּן
 בְּרִם־בְּרָא: (טז) וְנִשְׁן יֵת בְּנִתְנָא
 לְכוּן

וית

טמא את דיכה אחותם: (יד) חרפה היא *
 סמך פסול הוא אכלטו הבא לחרף חברו חומר
 כי ערל אתה או בן ערל * חרפה בכל מקום
 גדוף: (טו) נאות * נתרנה לכם לשון
 ויאותו (מלכים ב' י"ג): להשול * להיות כאול
 אינו לי לפעול אלא להפעל: (טז) ונתנו *
 טו' שניה מודגשת לפי שהיא משמשת במקום
 שתי נוכ"ן ונתנו: ואת בנותיכם נקח לנו *
 אתה מוכח בתכאי שאמר חומר ליעקב ובתשבות
 בני יעקב לחומר שתלו החשיכו' בניו ועקב
 ליקח

באור

נצורים היו וכאלו זרועם הושיעה לנו כאשר קיטר הכתוב בענין אברהם באור כשדים ולא
 הזכיר מלחמות עשו עם החזרי כלל אכל הזכיר בכאן כי הי' חמת אלהים על הערדים אשר
 סניבותיהם ולא כאבטו כולם לרדוף אחרי בני יעקב כי היו נופלים עליהם כחול אשר על שפת
 היס לרוב, וזה עשם חמת אלהים כי נפלה עליהם אימתה ופחד ען הגבורה אשר ראו במלחמה
 ולכך אמר ויבא יעקב לזה וגו' הוא וכל העם אשר עמו להודיע שלא נפקד מהם ולא מעבדיהם
 איש במלחמה עב"ל, והנה המלחמה הזאת סופרה בארוכה בספר הישרי (ואולי הוא הספר
 מלחמות בני יעקב שהזכיר הרמב"ן), וכן הביא בעל הילקוט הסיפור הזה בארוכות בשם
 ספר מדרש ויטעו, שנקרא כן ע"ש תחלתו שמתחיל בפסוק ויטעו: (יד) ערלה, ערלת
 צער, וטעמו דבר שיכבד וכן ערל שפתיים (שמותו י"ג), ערלה אונס (ירמיו' ו' י'), וכל
 דבר היתר והכבד שראוי להשליכו ולהסירו יקרא ערלה, ועיין מ"ש בפ' לך לך (י"ז י"ד): כי
 חרפה היא לנו, סמך פסול ונדוף: (טו) נאות, נתרנה, ושראו יאת וכירי האית'ן
 להמשיך פ"א הפעל, והעבר כילך יאתה (ירמיו' י"ז), בקיץ העי'ן בעבור האתגח, והעתיד
 בא לגורת פעול (שלא כמנהג נחי העי'ן שדרכו לבא לגורת פעל בעתיד, כמו ארד ישב),
 נאות, יאות בתשלוש על עסקל יפעל: לחם, להיות * כחול, והוא יוכיח כפעל
 ושראו מול, ודגש המ"ס לחסרון טו' נפעל, אמנס יס נ"כ שרש נחל מעינין זה כמ"ש בפ' לך לך
 (י"ז י"א): (טז) ונתנו, טו' שני' מודגשת לחסרון טו' למ"ד פעל, באקו' נתנו, והוא עבר

האחזק

טאָסטער אונז נעהמען : ביא איך וואָהנען , אונד צוואַס מען איין פֿאַלק ווערדען : (ז) ווען איהר אונז אַבער ניכט פֿאַלגט , איך בעשנייִ דען צו לאַסען : ואַ נעהמען וויר אונזרע טאָסטער אונד געהען : (יח) איהרע וואָרטע געפֿילען אין דען אַויגען חמור'ז : אונד אין דען אַויגען שכם'ז חמור'ז וואָהנען : (יט) דער יונגלינג זיימטע ניכט , רועזע זיינו ווערק צו ריכטען , דען ער זעהנטע ויך נאָך דער טאָסטער יעקב'ז : אונד וואָר דער געעהרטעזטע אונטער אַללען ווינען פֿאַטערז הויזלייטען : (כ) אַלז נון חמור

בְּנֵיכֶם נִקְחָלָנוּ וַיִּשְׁכְּנוּ אִתְּכֶם וְהָיינוּ לְעַם אֶחָד : י' וְאִם לֹא תִשְׁמָעוּ אֵלַינוּ לְהַמּוֹל וּלְקַחְנוּ אֶת־בְּתוּלָתוֹ וְהִלְכְנוּ : י"א וַיִּטְבוּ דְבָרֵיהֶם בְּעֵינַי חֲמוֹר וּבְעֵינַי שְׁכֶם בְּיַד־חֲמוֹר : י"ב וְלֹא־יָחַד הִנְעַר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי חָפֵץ בְּבֵת־יַעֲקֹב וְהוּא נִכְבָּד מִכָּל בֵּית אָבִיו : י"ג וַיְבֹא חֲמוֹר וּשְׁכֶם בְּנוֹ אֶל־שַׁעַר עִירָם וַיְדַבְּרוּ אֶל־

אונד ויין וואָהן שכם אין דאָן טהאָר איהרער שטאָרט קאָמען : רעדעטן זיא מיט דען בירגערן

רש"י

תרגום אונקלוס

ליקח צטת שכם את שיבתו להם ונכתיבם יתנו להם לפי דעתם דכתיב ונתנו את נכתיבם לבי דעתו ואת נכתיבם נקח לנו ככל אשר נחפץ וכדכרו חמור ושכם בנו אל יושבי עירם הפכו הדברים את צותם נקח לנו לנשי' ואת נכתיבם נתן להם כדי לרנותם שיתו להמול

אִתְר עוֹלִיטָא לְטַעֲבַד פֿתְקָמָא אַרְי אַתְרַעִי כִּבְתַיַּעֲקֹב וְהוּא יָקִיד מִכָּל בֵּית אַכּוּהִי : (י) וְאַתָּא חֲמוֹר וּשְׁכֶם בְּרִיָּה לְתַרְעָה קַרְתִּיחוֹן וּטְלִילוֹ עַם

באור

המחוקק לעתיד , ופירושו ונתן : ואת נכתיבם נקח לנו , אתה מונח נכתיבם חמור ליעקב ובתשובת בני יעקב לחמור שתי התשובות בכני יעקב ליקח צות שכם את שיבתו להם ונכתיבם יתנו להם לפי דעתם דכתיב ונתנו את נכתיבם לבי דעתו ואת נכתיבם נקח לנו ככל אשר נחפץ , וכדכרו חמור ושכם בנו אל יושבי עירם הפכו הדברים את צותם נקח לנו לנשים ואת נכתיבם נתן להם כדי לרנותם שיתו להמול * (רש"י וכן פי' הרשב"ם) : אח בחנו , ולא אמרו את אחתנו כי הי' מדברים בעבוה אביהם : (יט) אחר , איננו כש ואחר עד עתה שנתחלת הפרשה , כי הוא עתיד עקבל כח"ש שם , אבל זה הוא עבר מהכבוד והצירי לתלום דגש סי' הכנין כמו זה' כך את אברהם (בראש' כ"ד) : חפץ , פעל עבר לגרות כצל : והוא נכבד , שכם בעיני העם לכן שמעו לו , או אפטר לפרט שהוא נכבד בעיני אביו * מכל בני ביתו לכן שמע אליו אביו ליתך עשו לפיכך אביו עיר ושיתרנו להמול : שלמים

אנשי עירם לאמר: **כא האנשים**
האלה שלמים הם אתנו וישבו
בארץ ויסחרו אתה והארץ
הנה רחבת ידים לפניהם את
בנתם נקח לנו לנשים ואת
בנותינו נתן להם: כג אך בזאת
יאתו לנו האנשים לשבת אתנו
להיות לעם אחד בהמול לנו
כרזכר כאשר הם נמלים:
כד מוקנהם וקנינם וכל בהמותם
 הלוא

בירגערן איהרר שטארט ,
 וויא פאלגט : (כא) ריוע
 לייטע זינד געגן אונז פרידליך
 געזינגט, זיא וואללען אין דעם
 לאנדע וואהנען, אונד דארק
 הערום ריווען, דאן לאנד
 אכער, האט רויס גענוג פיר
 זיא: איהרע טאכטער וואללען
 וויר אונז צו ווייבערן נעהמען,
 אונד אונרע טאכטער איהנען
 געבען: (כב) אלליין נור אלס
 דען וואללען אונז דיא לייטע
 צו וויללען זיין, דאס זיא בייא
 אונז וואהנען, אונד מיט אונז
 איין פאלק ווערדען: ווען וויר
 אונטער אונז אללעו מאנסען
 בעשניידען לאסען, זא וויא
 זיא בעשניטטען זינד:

(כג) איהר העערדע, איהרע האבע, אונד אלל איהר פיה, ווירד

תרגום אונקלוס

רשי

אנשי קרתי הוון לטיקור: (כא) גובריא
 האיון שלמין איטן עטנא ויתבון
 בארעא ויעבדון קה סחורתא וארעא
 הא פתות ידיו קרתי הוון ית בנתהון
 נסב לנא לנשין ויתבנתנא נתן
 להון: (כב) ברם בקא יטפסין לנא גבריא
 במגור לנא כל דבוקא בקא דאנון גזירון: (כג)

להמול: (כא) שלמים * כלום וכלב שלם:
 הארץ הנה רחבת ידים * באדם שידו רחבה
 ותרנית כגומר אל תפסידו כלים פרקמטיא
 הכנה באה לכאן ואין לה קונים:
 (כב) זהעול * זהיות כמול: (כג) חך
 כלותה להם * לדבר זה ועי"כ ישנו אתנו:
 שני

באור

(כא) שלמים, תאר כלומר כלום וכלב שלם ואין כלבם לתנוע עלבונם, ולשון הרמב"ן
 היו אנשי העיר קושנים שהיו שוכנים אות' כי ראו איתם עבדים ויחר להם מאד ואולי היו נשמרו
 מהם ונתנום בעירם בריח ודלתום כו גבורים המה ואנשי חיל לעלמיה ועתה אמרו להם אל
 תפחדו ואל תתרחקו מהם כי כלב של' הם אתנו עכ"ל: רחבה ידים, מקומות כמו ויד תהיה
 לך (דברים כ"ג י"ג), כי כמו שהיד מוכנת לאדם לכל פרכין בן נקרא המקום המוכן יד,
 ולשון רש"י באדם שידו רחבה ותרנית כלומר אל תפסידו כל' פרקמטיא הרבה באה לכאן ואין
 לה קונים עכ"ל: (כב) נמלים, ביטוי נפעל משרש נמל ונא במשקל נפעול כמו ונשלוח
 ספרים (אסתר ג' י"ג): (כג) מקנהם וקנינם וכל בהמתם, עיין מ"ג נפ' וינא (ל"א י"ח), ולשון הרמב"ן טעם מקנהם וקנינם וכל בהמתם, כי הבהמות
 אשר בעדרים בשדה הם יקראו מקנה בעבור שהם עיקר קנין האדם בין שמואל בין שהורות
 כענין שכתוב הכה יד ה' הויה במקדך אשר בשדה נסוסי' בחמורים נמלים כבקר ובגאן (שמות

וירד יא אונזער זיין: לאסט
 אונז דאך איהנען צו וויללען
 ווערדען, דאמיט זיא בייא
 אונז בלויבען: (כה) דא גע-
 האַרסטען דעם חמור, אונז
 זיינעם זאָהנע שכם, אַללע
 דיא אין דאָן שטאַרט טהאַר
 הינאויז קאַממען: אונז אַללען
 מאַנסען זאָ פֿיל אין דאָן טהאַר
 דינאויז קאַממען, לויס ויך
 בעשניידען: (כה) אַם דריט-
 טען טאַגע אַכער, דאָ זיא
 שמערצען האַטטען, נאַמען
 שמען אונז לוי, צווייא פֿאַן
 דען זאָהנען יעקב'ו, דינה'ז
 ברידער, יעדער זיין שוועררט,
 איבערפֿילען דיא שטאַרט,
 דיא ויך זיכער גלויבטע: אונז

הלא לנו הם אד נאותה להם
 וישבו אתנו: כי וישמעו
 חמור ואל שכם בנו כל יצי
 שער עירו וימרו כל זכר כל
 יצאי שער עירו: כי ויהי ביום
 השלישי בהיותם כאבים ויקחו
 קשני בני יעקב שמעון ולוי אחי
 דינה איש חרב ויבאו על העיר
 במטה ויהרגו כל זכר: כי ואת
 חמור ואת שכם בנו הרגו לפי

ערשלוגען אַללען מאַנסען: (כו) אויך דען חמור אונז ויינען זאָהן שכם ערשלוגען
 זיא, מיט דער שאַרפֿע דען

רש"י

תרגום אונקלוס

(כה) שני בני יעקב בניו היו ואעפ"כ נהגו
 עמם שמעון ולוי כאשר אנשים שאינם בניו
 שלא נטלו ענה הימנו: אחי דינה לפי
 שמסרו עמנו עליה נקראו אחיה: נטח
 שהיו כואלים ומ"א בטוקים היו על כחו של

הלא די לנא אינון כרם נטפס לתון
 ויתבון עקנא: (כד) וקבולוטן חמור
 וטון שקם בריה כל נפקי תרע קרתא
 וקרוו קל הכורא קר נפקי תרע קרתא
 (כו) ונתה ביוטא תליתא חבד תקופו
 עליהון ביביהון ונקיבו תרין בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה גבר תרביח
 ונעאלו על קרתא דיתבא לרוחצו וקטלו כל רכורא: (כו) ונת חמור וית
 שקם בריה קטלו לפתגם

דחרב

באור

ע"ג), ואשר אינן עדר כגון בהמות יחידות בבית אין שום מקנה ויכנסו בכלל וכל בהמות
 אורחיה כפל הלשון לחזק כחומר וכל בהמות אשר הנה רבות מאד עכ"ל: אך נאותה להם,
 לדבר זה ועל ידי כן יטב אתנו: (כה) בהיותם כאבים, לפי דרך ארץ ופשוטו של מקראלו
 היו כואלים מיום ראשון ושני (הרש"ס): שני בני יעקב, תרגם יב"ע תרין מבני יעקב,
 וכ"ת המתרגם האשכנזי, ורש"י פי' בשם ד"ר בניו היו ואעפ"כ נהגו עמנו שמעון ולוי כאשר
 אנשים שאינם בניו שלא נטלו ענה הימנו: ויבאו על העיר, שהיו יושבים בטח ולא מהח
 מהם, וכן כל בטח שכל מקום על היושבים הוא אומר כן בתורה בין בנביאים (הרש"ס),
 וכן ת"א על קרתא דיתבא לרוחצו, וכ"ת יב"ע והמתרגם האשכנזי, אבל רש"י פי' בטח על
 שמעון ולוי שהלכו בטח בעבור שהיו כואלים, ויראה שהנגיעה תסכים לפירושו: (ט) לפי

דחרב

חרב ויקחו את דינה מבית
 שכם ויצאו: כי בני יעקב באו
 על החללים ויבזו העיר אשר
 טמאו אחותם: כח את צאנם
 ואת בקרם ואת חמוריהם ואת
 אשר בעיר ואת אשר בשדה
 לקחו: כט ואת כל הילם ואת
 כל מטפם ואת נשיהם שבו ויבזו
 ואת

שוועררטו: נאמען דינה אויו
 דעם היווע שכמ'ז, אונר גינג
 ען הינאויו: (כו) דיא וואהגע
 יעקב'ז פיעלן איבער דיא ער-
 שלאנגען, אונר פלינדערטען
 דיא שטאם: ווייל זיא איהרע
 שוועטער ענטעהרט האמען:
 (כז) איהר קליינען פידר,
 איהרע רינדער, עועל: וואז
 אין דער שטאדט, אונר אויך
 דעם פעלדע וואר, נאמען זיא
 מיט: (כט) אלל איהר גוט,
 אויך איהרע קינדער, אונר
 וויבער נאמען זיא געפאנגען,
 אונר פלינדערטן: וויא

תרגום אונקלוס

רש"י

ויתרב ויברו ית דינה טבית שכם
 ויפקו: (כו) בני יעקב עאלו לחלצא
 קטליא וכו' קרתא דסאיכו אחתהון:
 (כז) ית ענהון וית תורהון וית-
 חקיהון וית די בקרתא וית די
 בחקלא דקרו: (כט) וית דלגכסיהון וית כל טפלהון וית נשיהון שבו וכו'

זקן: (כו) על החללים - לפשט את החללים:
 (כט) חילם - ממונס וכן עשה לי את החיל
 הזה (דברים ה') - וישראל עושה חיל (במדבר
 כד) - ועוזו לאחרים חילם (תהלים מ"ט):
 שבו - לשון שבייה לפיכך טעמו מלרע:
 עכרתם

באור

וית דלגכסיהון וית כל טפלהון וית נשיהון שבו וכו'

וית

חרב, לדעת הרד"ק בששים שרש פה נקראה כן חודו של חרב, וכ"ת המתרגם האשכנזי,
 אבל אונקלוס ויב"ע תרגמו לפתגם דחרב, כפי הענין ולא כהוראת המלה: ויקחו את דינה
 מבית שכם, לפי שעד הנה היתה עדיין נבית שכם, והי' זה לפי דעתי מחכמה כדי שיבטחו
 שכם ומשור עליהם ויתדעו להעול עם אנשי עירם, או אולי לא רצו שכם ומשור להחזיר עוד כח
 שסופר בס' הישר ו"ל וישמע יעקב כי טמא שכם את דינה בתו וישלח יעקב אים מעבדיו להביא
 את דינה מבית שכם וילכו ויבאו בית שכם לקחת את דינה משם, ויהי נבואס ויבא שכם אליהם
 עם אנשיו ויגרסום מביתו ולא נתנום לפני דינה לבוא אך ישב שכם את דינה וינשקה וינשקה
 לעיניהם עכ"ל, ובני יעקב לא רצו להלחם עמוס כי יראו צעבור שהיו מתי מספר נגד רבים
 עד שיתחמו עליהם שישטו וכאשר נשטו אז לקחו בחזקה את דינה משם: (כו) בני יעקב,
 תיב"ע, ומתר בניו דיעקב: על החללים, לפשטם: ויבזו העיר אשר טמאו אחותם,
 צעל מכלל יוסי פי' העיר אשר טמאו זה אחותם, וכ"ת יב"ע, קרתא דסאיכו בניה אחתהון,
 אמנם טעם האתנא שבמלת העיר יורה שאיננו שב על מלת העיר, רק הוא נתינת טעם על
 מחנית הפסוק הא' שבאו לפשט החללים ולבזו העיר צעבור שטמאו אחותם, כי בלי הפק לא
 הי' דבר זה נבלה בעיני כל אנשי העיר כיון שנתדעו אליו להעול והיו דברי רבויו נחשבים
 צעניהם, וכן תרגם המתרגם האשכנזי: (כט) חילם, ממונס, וכן עשה לי את החיל הזה
 (דברים ח' י"ז), וישראל עושה חיל (במדבר כ"ד י"ח), ועוזו לאחרים חילם (תהלים מ"ט
 י"א): שבו, לשון שבייה לכן טעמו מלרע בחשפת נפשי לע"ד ה"א, ואם הי' שרשו שוב הי' טעמו
 עלשיל

וויא אויך אללעו, וואו אים
הויזע וואר: (ל) דא שפראך
יעקב צו שמעון. אונד לוי,
איהר האכט מיך בעטריבט,
דאס איהר מיך שטינקענר
געמאכט (דאן הייסט, פער-
האסט געמאכט) בייא דעם
איינוואהנער דעו לאנדעו,
בייא דעם כנעני, אונד פרוז:
אויך אכער דהאכע ווענוג
לייסע, ווען זיא זיך אויכער
מיך פערואסטעלן, זא קאג-
נען וויא מיך שלאגען, אלוף
קאן אויך מיט מיינעם הויזע
פערטילגט ווערדען: (לא) זיא
שפראכען, זאלל ער אונרע

ואת כל אשר בבית: ל ויאמר
יעקב אל שמעון ואל לוי
עברתם אתי להבאישני בישב
הארץ בכנעני ובפרזי ואני מתי
מספר ונאספו עלי ודכונני
ונשמדתי אני וביתי: לא ויאמרו
הכוונה יעשה את אחותנו: פ
לה ויאמר אלהים אל יעקב

שוועטער, וויא איינע הורע האלטען? לה (א) גאטט שפראך צו יעקב, מאכע

רש"י

תרגום אונקלוס

וית כל די בביתא: (ל) ויאמר יעקב
לשמעון וללוי עברתו ותי לטימן
דקבו כינא וכין ותבי ארעא בכנענא
ובפרוזא ונאגא עם דמטען וותבונען
עלי ויטחונני וישתיצי אנא ואנש
ביתי: (א) ויאמרו הכנפיקת ברא

(ל) עברתם לשון מים עכורים אין דעתי
כלולה עכשו. ואגדה כלולה היתה החנית
ועברתם אותה. וסודת היתה ביד כנענים
שיפלו ביד בני יעקב אלא שהיו אמרו' עד אשר
תפדה ונחלת את הארץ לפיכך היו שותקין:
מתי מספר. אנשי מעשי: (לא) הכוונה
הפקר: את אחותי. ית אחתנא:

יעבד ית אחתנא: לה (א) ויאמר יי ליעקב קום

באור

מלעיל כדי להשיך הנח במקום עין הפעל: ואת כל אשר בבית, בבית חשד אי צני
שכס' (הראב"ע), ואין טורח כי שב על כל צתי העיר ור"ל בבית של כל אחד מהחללים:
(ל) עברתם, הרד"ק בשרשים ארש עבר פי' לשון השחתה, ורש"י פי' לשון מים עכורים אין
דעתי כלולה עכשו: להבאישני, את ריחי, כמו אשר הבשחתם את ריחתי (שמו"ה' כ"א)
(הראב"ע), ולשון הרד"ק בשרשים ארש באש, כל אשר תינח כלשון הזה הסענין סדחן אכל
תפרש כל אחד לפי ענין הקרוב אליו, להבאישני כי שב הארץ להתעייבני ולעושים כי כמו שיש
אדם בדבר העובאש עכ"ל: מתי מספר, אנשים מעשים איכולין לספרם בנקל, מתי, כ'
אנשים, וכולל זכרים ונקבות, ושדאשתי, ולא כוונת היחיד עשט: ונאספו עלי, ואם יתאכס
עלי יכולי להכות אותי ולזוכמדותי אני וביתי: (לא) ויאמרו, שמעון ולוי: הכוונה יעשה,
העשה את אחותי, כ"ה פשוט של מקרא, וכן פי' הראב"ע, וכן ויתורגם כל"ה, ויא'
לפי' יעשה פעל ינח, ואחותו היא הנעשה, אבל א"ת הכנפיקת ברא יתעביד ית אחתנא
תרגם יעשה כמו יעשה בנידוי צו"ד והעין בקוץ כוונתו הארצו לתרגם כל נפעל
כלשון התפעל, אך בנחשאות קדמוניות נחנח, יעביד ואל"כ יכרש כפי' הראב"ע
והעתרגם האשכנזי:

(א) ושב